

Inbreng NEPROM voor het rondetafelgesprek met de Tweede Kamer over Architectuurbeleid op 6 september 2023

Hartelijk dank voor de uitnodiging aan de NEPROM, de vereniging van projectontwikkelaars, om deel te nemen aan dit gesprek. Wij vinden het positief dat de Tweede Kamer dit onderwerp op de agenda plaatst en aan betrokken belanghebbenden vraagt hoe zij aankijken tegen de rol van het Rijk op dit terrein. Voorop staat voor ons betreft niet dat vanuit het Rijk wordt gezegd wat mooie architectuur is. Maar dat zij, voor zover het Rijk daar van invloed op kan zijn, met haar beleid de condities creëert dat betrokken partijen bij de ontwikkeling en de bouw van onze gebouwde omgeving in de meest brede zin van het woord, optimaal gefaciliteerd en gepositioneerd worden dat er een gebouwde omgeving ontstaat waar bewoners en gebruikers zich prettig voelen en een goed leven kunnen leiden.

Iedereen wil een fijne plek om te leven: een plek waar je prettig kunt wonen, in de buurt terecht kunt voor een boodschap of zorg en van waar je makkelijk naar werk of school kan reizen. Een plek waar je naar hartenlust op kunt groeien of fijn oud kan worden. Een plek waar je anderen kunt ontmoeten en waar je tot rust kunt komen in het groen. Een plek die nog generaties meegaat en die ook bijdraagt aan het leven op aarde, van nu en in de toekomst. Een plek waar je je thuis kunt voelen, waar je mee kunt identificeren en die herkenbaar en beleefbaar is. Rijksbeleid gericht op de totstandkoming van 'de fijne plek' is zoveel meer dan 'architectuur'- of 'ruimtelijk ontwerp'-beleid. En die totstandkoming is zoveel meer dan 'ontwerp' of architectuur.

Architecten, stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten, bouwmeesters en supervisors, maar ook woningcorporaties, projectontwikkelaars, vastgoedbeleggers, burgers en groepen van burgers, bedrijven en gemeenten werken gezamenlijk aan de gebouwde omgeving. Ieder vanuit zijn eigen kennis, kunde, ervaringen, belangen en beleving. Zij zijn samen verantwoordelijk voor die 'fijne plek'. Samen maken zij zoiets als de 'ontwerp-ontwikkel-bouw'-cultuur in Nederland. En architectuurbeleid van het Rijk zou zich daar wat ons betreft op moeten richten en moeten faciliteren en bevorderen dat die cultuur zich optimaal kan ontwikkelen.

Teveel is architectuurbeleid op dit moment uitsluitend gericht op de ontwerpdisciplines, alsof die los van alle belangen zouden kunnen bepalen wat goed is voor de mensen. Of sterker nog, alsof die de maatschappij zouden kunnen beschermen tegen het verderfelijke winstbejag van 'de markt', waar de projectontwikkelaar de verpersoonlijking van is.

De markt, dat zijn wij, ook! De burger is ook consument; en de vormgeving en inrichting van de leefomgeving wordt ook in sterke mate bepaald door de wens van de burger als consument waar hij of zij zijn geld aan wil spenderen.

Dus vanuit de NEPROM geen pleidooi om de ontwerper opnieuw op een voetstuk te plaatsen en als bewaker van het collectieve belang van de schoonheid en de leefbaarheid te benoemen, maar om de verbinding te versterken en de andere partijen ook op dat voetstuk te plaatsen.

Wij pleiten er voor om architectuurbeleid te richten op ontwerper én opdrachtgever én maatschappij in de meest brede zin van het woord. Hoe zorgen we er voor dat ook de ontwikkelaar, de corporatie en de burger zich aangesproken voelen op die culturele kwaliteit en geholpen worden om het nu nog ondenkbare en onvoorstelbare te betrekken bij hun opdrachtgeverschap? En hoe zorgen we er voor dat de ontwerper nog weer meer oog krijgt voor wat opdrachtgevers in de meeste brede zin van het woord bezielt? Welke afwegingen zij maken over korte en lange termijn, hoe praktische mogelijkheden, bezwaren, haalbaarheden en betaalbaarheid in evenwicht moeten worden gebracht met de dromen voor morgen en overmorgen.

Hoe kan het Rijk vorm en inhoud geven aan het bovenstaande en dat vertalen in praktisch beleid?
Een aantal punten ter overweging:

- Verbreed architectuurbeleid op beleid gericht op ontwerpers, opdrachtgevers, overheden en burgers. Stimuleer een 'ontwerp-ontwikkel-bouw'-cultuur waarin alle betrokkenen een gelijkwaardige positie hebben.
- Architectuurbeleid gaat voor een groot deel over goed opdrachtgeverschap in de meest brede zin van het woord. Dat besef leefde al in de eerste dagen van het Nederlandse architectuurbeleid begin jaren negentig, toen Architectuur Lokaal het levenslicht zag. Terwijl het NAI het geheugen, de ziel en het uithangbord van de Nederlandse ontwerpcultuur was, was Architectuur Lokaal het smeermiddel en de koppeling tussen opdrachtgevers, ontwerpers en burgers, juist op dat lokale niveau. Ze was voor een deel de uitvoerder van de Actieagenda's Ruimtelijk ontwerp en zorgde in die hoedanigheid voor een praktische vertaalslag van het architectuurbeleid. Het Architectuurinstituut en Architectuur Lokaal oogstten zowel bij vormgevers, als opdrachtgevers en de maatschappij in den brede veel waardering. Breng die terug, dicht bij elkaar, in moderne vorm met nog meer betrokkenheid van opdrachtgevers en maatschappij.
- Bevorder een praktijk waarbij alle partijen van het verleden, recent en langer geleden, kunnen leren. Wat is goed gegaan bij de ontwikkeling van een gebouw, een buurt, een wijk etc? En wat zou beter kunnen? Hoe bevalt een gebouw, een buurt, een gebied in de praktijk, ook na jaren van gebruik? Wat is goed, wat zou beter kunnen? Waar vindt waardegroei plaats en waar juist versnelde aftakeling? Voor professionele en niet-professionele opdrachtgevers kan het een eyeopener zijn om de visie van een professionele ontwerper daarover te horen. En omgekeerd, en dat op vele manieren.
- Zorg voor een ontwikkel- en ontwerpcultuur die over de grenzen van het hier en nu heen kijkt. Denk aan ontwikkel-/ontwerp-wedstrijden, aan tentoonstellingen, aan excursies, aan gezamenlijke evaluaties en beoordelingen, etc. Doe dat niet apart voor ontwerpers, maar doe dat altijd in gezamenlijkheid met opdrachtgevers, (potentiële) gebruikers, de maatschappij.
- Benader belangrijke maatschappelijke thema's en uitdagingen altijd in gezamenlijkheid. Geen apart rijksbeleid of stimuleringsprogramma's voor ontwerpers, opdrachtgevers, gebruikers naar belangrijke onderwerpen als duurzaamheid, industrieel bouwen, tijdelijke huisvesting, vergrijzing, etc.
- Zorg dat ook gemeenten weer beter in positie komen, de middelen krijgen en praktische handvatten om hun belangrijke rol hierbij te spelen. Zij zullen uiteindelijk als bevoegd gezag op het besluit moeten nemen dat een bepaalde ontwikkeling daadwerkelijk gerealiseerd mag worden. Zorg dat zij vooraf en in het begin van het traject de positie en instrumenten hebben om alle partijen hun rol goed te laten spelen.